

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

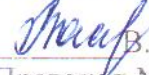
Министерство образования Чувашской Республики

**Отдел образования, молодёжной политики, физической культуры и
спорта администрации Моргаушского муниципального округа**

МБОУ «Нискасинская СОШ»

Согласовано

Заместитель директора

В.В.Васильева
Протокол №1 от 30.08.2023г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школ

А.Н.Дмитриев
Приказ №36 о/д от 30.08.
2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 3689757)

учебного предмета «Родная (чувашская) литература»

для обучающихся 5-9 классов

д.Нискасы 2023

Ӑнлантарса пани

Рабочая программа по предмету „Родная (чувашская) литература” для 5-9 классов составлена в соответствии с Федеральным государственным образовательным стандартом основного общего образования на основе Программы по родной литературе («Тӑван литература. Тӑслӑх программы: V-IX классем валли»).Н.Г.Иванова, Е.А.Майков – Шупашкар; Чӑваш кӑнеке издательстви, 2016 ҫул

Программӑна пурнӑҫлама ҫак вӑренӗ хатӑрӑсемпе усӑ курнӑ:

Тӑван литература: 5 –мӑш класӑн вӑренӗпе вулав кӑнеки /Н.Г.Ивановапа П.Н.Метин пухса хатӑрленӗ.- Шупашкар: Чӑваш кӑнеке изд-ви,2019

Тӑван литература, Вӑренӗпе вулав кӑнеки. 6-мӑш класс валли / Н.Г.Иванова ҫырса-пухса хатӑрленӗ. - Шупашкар: Чӑваш кӑнеке издательстви, 2017

Тӑван литература: Вӑренӗпе вулав кӑнеки. 7-мӑш класс валли / Н.И.Степанова, П. Н. Метин ҫырса-пухса хатӑрленӗ. – Шупашкар: Чӑваш кӑнеке издательстви, 2019

Чӑваш литератури: 8-мӑш класӑн вӑренӗпе вулав кӑнеки. / В.П. Никитин (Станьял), Е.А.Майков, О.А.Вишнева пухса хатӑрленӗ. – Шупашкар: Чӑваш кӑнеке издательстви, 2019

Тӑван литература: вӑренӗпе вулав кӑнеки. 9-мӑш класс валли / В.П. Станьял, Е.А. Майков, О.А. Вишнева, Г.Л. Никифоров ҫырса-пухса хатӑрленӗ. – Шупашкар: Чӑваш кӑнеке изд-ви, 2020.

Тӑван литературӑпа сехет шутне ҫакӑн пек пайланӑ:

5-мӑш класра пурӗ - 34сехет, эрнере 1 сехет

6-мӑш класра пурӗ – 34 сехет, эрнере 1 сехет

7-мӑш класра пурӗ – 34 сехет, эрнере 1 сехет

8-мӑш класра пурӗ – 34 сехет, эрнере 1 сехет

9-мӑш класра пурӗ - 33 сехет, эрнере 1 сехет

Таван литературәна вѣреннин результатчѣсем

Харкамләх (личностные) результатчѣсем:

- ачасенче чăвашләх туйăмѣсене аталантарни;
- чăн-чăн гражданин пулма вѣренни;
- хайлава вуласа демократилѣх тата ҫынләх туйăмѣсем йѣркеленни;
- таван ен культурина, йăли-йѣркине, тѣнне пѣлме пуслани, Раҫҫейри ытти халăх культурипе тата тѣнѣпе паллашни;
- халăха юратма тата ытти халăх ҫыннисене хисеплеме вѣренни;
- Раҫҫейри тѣрлѣ халăх мораль нормине пѣлсе вѣсене хисеплесе пурăнма вѣренни;
- ҫемьене, ҫемьери пахалăха, ҫут ҫанталăка хисеплеме, юратма вѣренни;
- сывләхлә пурнăҫ йѣрки кирлине палăртма, хайсен тата ыттисен сывләхне упрама вѣренни;
- хальхи пурнăҫра хайсене мѣнле тытма май пуррине пѣлтерни, пѣр-пѣринпе килѣштерсе пурăнма вѣренни;
- вѣреннин усси пурнăҫра кирлине ѣнентерни;
- эстетика туйăмѣсене тата чун-кăмăла аталантарни.

Пур предмета та вѣренме кирлѣ (метапредметные) результатсем:

1) *Ėҫ йѣркелѣ вѣренѣ ėҫ-хѣлѣ (регулятивные):*

- харпăр хай тѣллѣн ѣҫлес-тавас туртăма аталантарни;
- тимлеме хăнăхтарни;
- харпăр хайѣн хевтипе майѣсене палăртма вѣрентни (прогноз туни, результата тата туянакан пѣлѣсен шайне малтанах курса тăни);
- пур ѣҫсене те кăмалпа хутшăнма явăҫтарни;
- коррекци – результата вѣрнекен хай, юлташѣсем тата учитель хаклавне кура плана тата ѣҫ майѣпе йѣркине улшăнусем кѣртни;
- хаклав – мѣн вѣреннине тата мѣн вѣренмеллине, вѣреннин шайѣпе пахалăхне вѣрнекен хай палăртни, ѣҫ результатне хаклани;
- вѣреннин шайѣпе пахалăхне ача хай тѣллѣн палăртма пултарни;
- йывăрләхсене ҫѣнтермелли майсене тупса палăртма хавхалантарни.

2) *Хутшăну вѣренѣ ėҫ-хѣлѣ (коммуникативные):*

- учительпе тата тантăшсемпе хутшăнса вѣренессине планлани;
- кашни ачан функцийѣсемпе тѣллѣвѣсене, хутшăнăвѣсене палăртни;
- ыйтусем лартни – информацие шырас тата пуҫтарас ѣҫре хавхаланса ѣҫлени;
- конфликтсене татса пама, проблемăна асăрхама, пахалама юрăхлә май суйласа илме вѣренни;
- юлташсене тѣрѣслесе, тўрлетсе хакласа ертсе пыма пѣлни;
- ҫѣнелѣх кўме, мѣн шутласа хунине ҫине тārса пурнăҫлама хавхаланни;
- шухăш пѣр пѣтѣмлѣхне, харкам шухăшсемпе сунăмсене хутшăну задачисемпе условийѣсене кура туллин те тѣрѣс палăртни;
- монологла тата диалогла пуплев тунă чухне таван чѣлхен ҫыхăнулăхне грамматика нормисемпе туллин те тѣрѣс усă курса йѣркипе уҫса пама пултарни.

3) *Пѣлѣ-тѣпчев вѣренѣ ėҫ-хѣлѣ (познавательные):*

- ҫѣнѣ информацие, вѣренѣ моделѣсемпе ѣҫлеме хăнăхни;

- пѐлү туянас тѐллевѐ харпӑр хай тѐллѐн уйӑрса палӑртни;
- ИКТ тата информацийн ытти ҫӑлкуҫѐсемпе усӑ курса тивѐҫлѐ информаци тупса уйӑрни;
- пѐлүсен тытӑмне палӑртни;
- сасӑллӑ тата ҫыруллӑ пуплев ӑслани;
- умри тѐллевѐ пурнӑҫламалли уйрӑм тухӑҫлӑ мелсемпе майсене суйласа илни;
- ӗҫ майѐсемпе условийѐсен рефлексийѐ, ӗҫ юхӑмѐпе результатѐсене тѐрѐслени тата хаклани;
- вулав тѐллевне тата вулав тѐсене суйласа илни, ӑнланса вулани, тѐрлѐ жанрлӑ текстсене итлесе тивѐҫлѐ информаци илни, тѐп тата иккѐмѐшле информацие палӑртни;
- илемлѐх, ӑслӑлӑх, публицистика тата официаллӑ ӗҫ стилѐсемлѐ текстсене ирѐклѐнѐх ӑнланса хак пани;
- проблемӑна лартса калӑплани, творчествӑллӑ тата шыравлӑ проблемӑсене татса панӑ чухне харкам тѐллѐнѐх алгоритм туни;
- символла паллӑпа, схема тӑрӑх калӑпсем туни;
- курӑмлӑ-сӑнарлӑ шухӑшлавпа логикӑллӑ шухӑшлава аталантарни – пѐтѐмѐшле системӑна кѐртни, хак пани, танлаштарни, ушкӑнлани, тишкерни, ӑнлав патне ҫитерни, сӑлтавпа тѐллев ҫыхӑнӑвѐсене палӑртни, ҫирѐплетсе калани, сӑтсе явни, гипотезӑсене кӑларса тӑратса сӑлтавлани;
- ыйтӑва (проблемӑна) лартса ӑна татса пани.

Предмет(предметные) результатѐсем:

Тѐп школ пѐтерекен вѐренсе ҫитет (выпускник научится):

- илемлѐ хайлавӑн литература речѐпе жанр уйрӑмлӑхне палӑртни;
- хайлаври геройсене хак пани, танлаштаруллӑ хаклама пѐлни, сӑнар ушкӑнѐсене хаклани;
- хут ҫинчен илемлѐ вулани, илемлѐ литературӑн хайлавне е хайлавӑн уйрӑм фрагментне пӑхмасӑр илемлѐ вулани;
- вуланине каласа пама, мѐн хыҫҫӑн мѐн пулнине йѐркипе каласа пама, хайлав тытӑмѐн уйрӑмлӑхѐсене, тѐп хирѐҫ тӑрӑвне палӑртни;
- панӑ ыйтусем ҫине сӑмах вѐҫҫѐн тата ҫырса туллин хуравлани (кашни класрах ӑсѐм шайѐнче).

Тѐп школ пѐтерекен ҫакнашкал ӗҫ-хѐле тума май илет (выпускник имеет возможность научиться):

- ҫыравҫӑ пултарулӑхѐнчи хайне евѐрлѐхне тупни тата ӑна илемлѐх енчен палӑртни, ҫыравҫӑн чѐлхе уйрӑмлӑхѐпе стильне палӑртма пѐлни;
- автор позицине илемлѐ текста мѐнле палӑртнине тупни;
- текстӑн уйрӑм пайне е детальне тишкерме пултарни;
- пѐр пеклѐхпе уйрӑмлӑха тупни, танлаштарни (пѐр-пѐр текста е темиҫе хайлава танлаштарни);
- илемлѐ хайлава пѐтѐмѐшле хаклама пѐлни тата автор позицине тупни.

Тӑван литература предметѐн содержанийѐ.

(Содержание учебного предмета)

1 пай. Чӑваш халӑх сӑмахлӑхѐ (13 сехет)

1. Халӑх юмахѐсем.

Асамлӑ, йӑла, чѐр чунсем ҫинчен калакан юмахсем. Юмахсенчи ыра тата усал. Юмахсенчи асамлӑх япалисем.

2. Литература юмахѐсем.

Халӑх сӑмахлӑхѐсене пухса, сюжетѐсемпе усӑ курса, урӑхлатса ҫенетнѐ хайлавсем. Юмахсенчи пурнӑҫ чӑнлӑхѐ.

3. Ваттисен сӑмахѐсемпе тупмалли юмахсем.

Чун-чѐре илемлѐхне палӑртас, ӗҫченлѐхе вѐрентес ӗҫри пахалӑхѐ.

4. Тупмалли юмахсем.

Халӑх ӗс-тӑнӗн, фантазиӗн иксӗлми ҫӑлкуҫѐ.

5. Сӑпка юррисем.

Юрӑ этеме пурнӑҫри йывӑрлӑхсене ҫӗнтерме, халӑх тытса пыракан ырӑ йӗркепе пурӑнма вѐрентни.

6. Истори халапӗсем.

Общество пурнӑҫӗнчи пулса иртнӗ пулӑмсене пурнӑҫра чӑн пулнӑ пек туса сӑнлани.

7. Улӑп халапӗсем.

Легендӑллӑ сюжетлӑ халапсем, чӑваш эпосӗн авалхи тӗсӗсем. Улӑпсен пурнӑҫѐ, ӗҫӗ-хӗлӗ, кӗрешӗвӗ.

8. Балладӑсем.

Сюжетлӑ юрӑсем. Вӗсенче ӗҫ-пуҫ чылай чух вилӗмпе вӗҫленни. Сӑнарсен чун илемӗ, тасалӑхѐ, тӗрӗслӗхѐ, кӗрешӗвӗ.

9. Календарлӑ йӑла уяв сӑмахлӑхѐ.

Сурхури, ҫаварни юррисем. Уявсем яланах ҫулталӑкра пӗр вӑхӑтра килни. Халӑх вӗсене ҫут ҫанталӑк пулӑмсене хӑй майлӑ ҫавӑрас, выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетес, ҫӗр ӗҫ тухӑҫлӑхне ҫӗклес, йӑх аталантарас тӗлӗшпе ирттерни.

10. Халӑх юррисем.

С.Максимов илемлетнӗ „Алран кайми”, „Уй варринче”. Халӑх юррисенчи ҫынсен пурнӑҫѐ, шухӑш-ӗмӗчӗ, кӑмӑл-туйӑмӗ сӑнланса юлни.

11. Литература юррисем.

Ф.Павлов „Хитре”, „Вӗллӗ хурчӗ”, Илле Тукташ „тӑван ҫӗршыв” (гимн), В.Давыдов-Анатри „Тӑван яла таврӑнсан”, „Тавах сире, учительсем”, Ю.Семенгер „Пирӗн анне”.

12. Вӑйӑ-улах, хӑна юррисем.

„Ҫӗмӗрт ҫеҫки ҫурӑлсан”, „Ҫерем пусса вир акрӑм”, „Сар хӗр сиксе вӑй калать”, „Пирӗн урам анаталла”, „Сакки сарӑ сарлака”.

13. Истори юррисем.

„Мамук ханӑн пуҫне вӑрӑнтӑр!”, „Раҫӑн патша килнӗ тет”, „Хура халӑх куҫҫулӗсем ай шывсем мар”, „Пире улпут ҫенес ҫук”.

14. Туй сӑмахлӑхѐ.

Туй сӑмахлӑхӗн илемлӗх мелӗсем.

2 пай. Авалхи сӑмахлӑх (Пирӗн эрӑчченхи тапхӑртан пуҫласа 18-мӗш ӗмӗр таранчченхи хутлӑх) (8 сехет)

1. Руна ҫырӑвӗ.

Чулсемпе пир-авӑр ҫинче упранса юлнӑ сӑмахлӑх. Несӗлсен карт (руна) ҫырӑвӗ. Авалхи ҫырулӑх пӗлтерӗшӗ.

2. Ӑрӑмлӑ сӑмахлӑх.

Ӑрӑмлӑ сӑмахлӑх тӗслӗхӗсем. Чӑвашсен паллӑ ҫыравҫисем халӑхан авалхи ҫырулӑхне пухни.

3. Кавказ тата Атӑлҫи Пӑлхар патшалӑхӗн элчисен ҫырӑвӗсем.

Арабла тата тӗрекле ҫырнӑ чӑваш ҫыравҫисем. Атӑлҫи Пӑлхар патшалӑхӗнчи сӑваҫсен мӑсӑльман тӗнне йышӑнма, арабла ҫырма тивни.

4. Ахмед ибн Фадлан „Пӑлхар патшалӑхне ӗйтсе курни” (сыпӑксем)

5. Палас Ахун Юсупӗ „Хӑтлӑ пӗлӗ” поэма сыпӑкӗсем. Кӗл Текӗне мухтакан Пысӑк ҫыру – „Шӑпа кӗнеки”

6. Михаил Юрьев „Пулхӑр патшалӑхӗн юлашки кунӗсем” (трагеди сыпӑкӗсем)

7. Мӗтри Юман „Паттӑр пулнӑ авалсем” (ирӗклӗ сӑвӑ)

8. Искей Пайтулӗ „Хупӑрларӗҫ виҫӗ хут”, „Эй, ҫилсем, кӑра ҫилсем”.

9. Тойтерӑкпа Нехей юррисем. „Тӑхӑр Атӑл ҫине тухса куртӑм...”

10. Василий Лебедев „Чӑваш эпӗр пултӑмӑр”.

3 пай. Кивё сырулаҳ вәхәтәнчи литература (XVIII ёмёр вёҗә(1790) - XIX ёмёрән пёрремёш җурри (1870)(5 сехет)

1. Вәтәр Юман. „Чәтәмләх җинчен” сәвә.
2. Ермей Рожанский. „Кёске катехизис” Куҗарнә кёске калавсем.
3. Охатер Томеев. „Вәйпа тәне ан кёртчёр” җыру. Охатер Томеев пурнәҗәпе пултарулаҳә.
4. Чәваш Хветипе Урхас Якурё. Вёсен хайлавёсене җырса илнин историйё. Җак юрәсен тәп шухәшә, сәнарләхә, лирикаллә геройёсем.

4 пай. Җәнә сырулаҳ вәхәтәнчи литература (XIX ёмёр вёҗә(1875) - XX ёмёр пуҗламәшә(1900) (5 сехет)

1. Никита Бичурин. „Байкал” очерк. Н.Бичурин пурнәҗәпе пултарулаҳә.
2. Спиридон Михайлов-Янтуш. „Хёрринче вьртасшән мар”, „Сунарҗән пуҗ пулнә-и?” шүтсем. „Юнка” сәвә.
3. Михаил Федоров. „Арҗури” поэма. Җыравҗә пурнәҗәпе пултарулаҳә. Поэма пахаләхә, жанр тәсә, тытәмә, илемләх мелёсем.
4. Николай Ашмарин. „Качи җәви” халапри сәнарсем, шухәшсем, ёҗсем.
5. Иван Яковлев. „Автан”, „Чакак”, „Пулә сёрни”, „Лаша шырани”, „Сыснапа лаша”, „Тараканпа хәнәлә”, „Капкән” калавсем, „Чәваш халәхне” халал.
6. Игнатий Иванов. „Җынна усал тәвакан хәй те усал куракан” калав.

5 пай. XX ёмёрән пёрремёш җурринчи литература (1901–1955) (19сехет)

1. Константин Иванов. „Нарспи” поэма. „Тимёр тылә” сәвәлла халап. „Икё хёр” сәвәлла юмах.
2. Николай Шелепи. „Җуркунне”, „Кёпер хывни”, „Раҗҗей” сәвәсем.
3. Михаил Акимов. „Шүт туни”, „Тәләнмелле!” памфлет.
4. Георгий Тал-Мәрса. „Силпи – Пәлхар пики” сәвәллә трагеди сыпәкёсем. „Хирте” сәвә.
5. Җәспәл Мишши. „Хурҗә шанчәк”, „Чәваш чәлхи”, „Иртнә самана”, „Пуласси” сәвәсем. Крым сәввисем („Ктаран каҗ килсен”, „Инҗе җинҗе уйра уяр..”, „Җән кун аки”, „Тинёсе”)
6. Илле Тәхти. „Шерхулла” калав
7. Мётри Юман. „Пүлөх йәмри” калав. „Паттәр пулнә авалсем” ирәклә сәвә.
8. Хумма Җеменә. „Шишка” калав.
9. Исаев Мётри. „Рабфак хёрә” калав.
10. Иван Мучи. „Хурах, хут вёрентеҗҗә!”, „Чышкә тытәмә”, «Асаплә сәмахсем» калавёсем.
11. Нестер Янкас. „Катя” калав.
12. Илле Тукташ. „Тәван җёршыв”, „Шурә кәвакарчән”, „Уйрәлу”, „Шур Атәлта ақаш ярәнәт” сәвәсем.
13. Ефрем Еллиев. „Чән тилхепе” хайлав.
14. Андрей Петтоки. „Тәнче кёвви”, „Җиҗём” сәвәсем.
15. Валентин Урташ. „Пурәнас килет” поэма. „Укәлча умәнче шурә хурән, „Ма хитре-ши Шупашкар урамә” сәвәсем тәрәх кёвәленә юрәсем.
16. Николай Евдокимов. „Картара”, „Пичеври лашапа тәпри лаша” юптарусем.
17. Марк Аттай. „Такапа Шапа” юптару
18. Александр Алка. „Июнән 22-мёшә”, „Бранденбург хапхи умәнче” сәвәсем.
19. Петёр Хусанкай. „Аптраман тавраш” сәвәлла роман сыпәкә.
20. Александр Артемьев. „Симёс ылтән” повесть.

6 пай. XX ёмёрән иккёмёш җурринчи литература (1955–2000) (12 сехет)

1. Ухсай Яккәвә. „Җумәр”, „Анне мана тирпейлә пиеленә” сәвәсем. „Атте-анне” поэма сыпәкә.
2. Александра Лазарева. „Пирвайхи юрату” калав.
3. Илпек Микулайё. „Госпитальте” калав.
4. Николай Терентьев. „Җил җинчи җәспәл” драма.
5. Юрий Скворцов. „Хёрлә мәкән” повесть. Юрий Скворцов – талантлә прозаик.
6. Леонид Агаков. „Юманләхра җапла пулнә” повесть сыпәкёсем.
7. Василий Алентей. „Хырсем ёмёрех ем-ешәл” повесть сыпәкёсем.
8. Митта Ваҗлейё. „Җёршывәм, җёршывәм, мән кирлә сана?”, „Тав сана”, „Анатри юрә”, „Тәван чәлхем! Таса хәлхем...”, „Ан тив, хисеп те, чыс та ан курам” сәвәсем.
9. Мётри Кипек. „Ягуар” калав

10. Николай Айзман. „Аҗта-ши ман атте?” драма сыпакёсем.
11. Георгий Краснов. „Тинёсре тупнă җерё” повесть сыпакёсем.

7 пай. ХХI ёмёр пусламашёнчи литература (2000-2010) (8 сехет)

1. Валери Туркай. „Ку эпё – Валери Туркай” кёнекери савасем.
2. Николай Максимов. „Шур акаш җулё” роман сыпакёсем.
3. Сергей Павлов. „Шупашкар кулачё” кёнекери калавсем.
4. Арсений Тарасов. „Мунча кунё” драма сыпакёсем.
5. Геннадий Максимов. „Ачаллă хёрарам” („Сталин грамоти” кёнекерен)
6. Геннадий Медведев. „Амаҗури” драма сыпакёсем.
7. Улька Эльмен. „Ма инҗе-и җалтăрам?”, „Сарă кёпе” повеҗсен сыпакёсем.
8. Людмила Сачкова. „Чёкеҗем, чёкеҗ” повесть сыпакёсем.
9. Василий Петров. „Җаланăҗ” повесть сыпакёсем.
10. Марина Карягина. „Кёмёл тумлă җар” трагеди сыпакёсем.
11. Анатолий Хмыт. „Җалтăрсем вылянă каҗ” калав.
12. Ангелина Павловская. „Пукрав мунчи” калав.
13. Георгий Краснов. „Хёрлё тюльпан” повесть сыпакё.

8 пай. Таван литература тёнче шайне сарални (таван чёлхе поэзийё ют чёлхере, җавашла тёнче поэзийё) (5 сехет)

1. Венгри чёлхипе янăракан җаваш поэзийё. (1985) Венгри поэзийё җавашла янăрать (1974).
2. Итали чёлхипе янăракан җаваш поэзийё. (1986) Итали поэзийё җавашла янăрать (1986).
3. Акълчан чёлхипе янăракан җаваш поэзийё. (1991) Акълчан поэзийё җавашла янăрать (1991).
4. Франци чёлхипе янăракан җаваш поэзийё. (1999) Франци поэзийё җавашла янăрать (1968).
5. Швеци чёлхипе янăракан җаваш поэзийё. (2004)
6. Польша чёлхипе янăракан җаваш поэзийё. (1987)

9 пай. Таванлă халăх җыравҗисем: тёрёк литератури (5 сехет)

1. Тутар литературинчен. *Габдулла Тукай*. „Шурале” поэма (У.Яккăвём куҗарнă), *Гариф Ахунов*. „Җўҗ пёрчи” (А.Галкин куҗарнă), *Ринат Мухамадиев*. „Уамал” калав (М.Лашин куҗарнă)
2. Пушкăрт литературинчен. *Ямил Мустафин*. „Тайфун” (Валем Ахун куҗарнă), *Сафун Алибаев*. „Кайаксенчен ырма эп вёренетеп” (Ю.Петров куҗарнă), *Мустай Карим*. „Җаврăнать кăруҗҗель...” савă (А.Воробьев куҗарнă) т.ыт.те.
3. Кăркăс литературинчен. *Чингиз Айтматов*. „Тёве куҗё” повесть сыпакё (Л.Агаков куҗарнă), *Аалы Токомбаев*. „Таван җёршыв телейё” савă (П.Хусанкай куҗарнă)
4. Казах литературинчен. *Сырбай Мауленов*. „Таванлăх юрри” савă (А.Дмитриев куҗарнă) *Абай Кунанбаев*. „Поэзи въл – телёнмелле хават...” савă (А.Алка куҗарнă) т.ыт.те
5. Узбек литературинчен. *Мухамед Салих*. „Енчен те йывăҗ поэт пулса тăрсан...”, „Август” савасем (Б.Чиндыков куҗарнă), *Айбек*. „Сартсем-тусем” савă (Ю.Семенгер куҗарнă) т.ыт.те
6. Туркмен литературинчен. *Дурды Клыч*. „Туркменистан” савă (Н.Евстафьев куҗарнă), *Махтумкули*. „Чанлăх җути” савă (Ю. Семенгер куҗарнă) т.ыт.те
7. Азербайджан литературинчен. *Наби Хазри*. „Самех” савă (Ю.Семенгер куҗарнă), *Сулейман Рустам*. „Ялан эп...” „Тусем” савасем (А.Афанасьев куҗарнă) т.ыт.те.
8. Хакас литературинчен. *Михаил Кильчичаков*. „Аякри тавансем” савă (Ю.Семенгер куҗарнă)
9. Якут литературинчен. *Платон Ойунский*. „Тăпър-тăпър ташлама” савă (Ю.Семенгер куҗарнă), *Петр Хорунский*. „Җутă ылтăнран хаклăрах”, „Нуша килсен йывăҗ җине те улахатан”, „Мён акан, җав шăтатъ” калавсем (Р.Сарпи куҗарнă)

10 пай. Класра тата килте вуласа тишкересси. Ирёлкё вулав. (180 сехет)

Хайлавсене класра тата килте вуласа класра сўтсе явасси. Ирёлкё вулав – харпър хай теллён вуласси (лайăх вёренекен е вулама юратакансем валли).

Г.1. Җаваш җыравҗисем чёр чунсем җинчен. Трубина Мархви. „Чăхпа кушак”, Г.Орлов. „Җерҗи”, Е.Лисина. „Мускав кушакёсене чапа калартам”, Н.Ишентей. „Чёп хуралёнче”, Н.Мăскал. „Выльăх чёлхи” хайлавёсем.

2.Чăваш сыравсисем тăван кил, туслă ҫемье, аслисемпе кёҫённисен кăмăл-сипет сыпăнăвё ҫинчен. Ю.Скворцов. „Амаҫури анне”, Г.Волков. „Аслă ача”, Ю.Семенгер. „Амăшён чунё” хайлавёсем.

3.Чăваш сыравсисем чăваш халăхён маттур ывăлёсемпе хёрёсем ҫинчен. П.Афанасьев. „Кайкър”, Тихан Петёркки. „Ҫутгалла”, Г.Матвеева. „Чăваш” хайлавёсем.

4.Чăваш сыравсисем мал ёмётлё, таса чунлă ҫынсем ҫинчен. Мария Ухсай. „Ирхи сывлăм”, Петёр Ялкир. „Интермедисем”, М.Карягина. „Слива върри”, Хв.Уяр. „Эсир Куҫука курман-и?”, В.Михайлов. „Ватта сума су” хайлавёсем.

5.Чăваш сыравсисем ёҫченлёх, тирпейлёх, ҫирёплёх, тўсемлёх ҫинчен. Иван Егоров „Бвъл”, А.Галкин. „Икё сánлă пурнăҫ”, „Ҫўпё”, В.Степанов. „Эксклюзивлă сăвăм”, Е.Осипова. „Пахчари хўшё” хайлавёсем.

6.Чăваш сыравсисем ҫыннăн ҫёршыв, тăван-пётен, чи ҫывăх ҫынсем умёнчи парăмё ҫинчен. Л.Сарине. „Цирк курма кайни”, Р.Сарпи. „Эпё „тухатмăш карчăкпа” паллашни”, А.Александров. „Тёрёс тунă”, А.Кăлкан. „Панулми” хайлавёсем.

7.Чăваш сыравсисем хайлавсенче ҫут ҫанталăк илемне упрас шухăш-кăмăла аталантарасси ҫинчен. В.Туркай. „Айăп”, Г.Ефимов. „Хёвел тухнă вăхатра”, М.Ястран. „Шăплăхра” хайлавёсем.

8.Чăваш сыравсисен хайлавёсенче общество пурнăҫёнчи киревсёр йăла-йёрке этем сán сăпатне пётерни, ҫухатма пултарни ҫинчен. Л.Мартьянова. „Ятсър троллейбус”, Б.Чиндыков. „Асу”, А.Галкин. „Йывър чир” хайлавёсем.

9.Чăваш сыравсисен хайлавёсенчи халăхан върҫари паттърлăхё, тылри хастарлăхё ҫинчен. Н.Мартынов. „Юнлă ҫырла”, О. Туркай. „Пахчари ҫёмёрт”, С.Павлов. „Ача ваййи мар”, А.Алка. „Брă ят” хайлавёсем.

II. 1.Чăваш сыравсисем ҫан-ҫурăм, ас-хакъл, чун-чёре, кăмăл-сипет, сывлăх-чёрёлёхыйтăвёсене хускатни. Митта Ваҫлейё. „И мён пуян...”, И.Лисаев. „Чире парнма ҫуралман”, А.Смолин. „Ан вёлер, ан суй, ан сут”, Л.Сачкова. „Оля-Улькка”, А.Кăлкан. „Хăравҫă мулкач”, Юхма Мишши. „Ҫёр улми аврипе Мăян”, Д.Гордеев. „Кукър алăсем, П.Эйзин. „Кураканни курать”, Елен Нарпи. „Ултав”, В.Туркай. „Йывър – ҫын пулма” хайлавёсем.

2.Чăваш сыравсисем ару-йăх хушшинчи хутшăнусем ҫинчен, арусен тăсăмёсем татълни ҫинчен. Л.Сарине. „Кукамай”, Ю.Скворцов. „Ултăк”, А.Николаев. „Юрик асламăшё”, П.Эйзин. „Йамрапа хурăн”, Е.Лисина. „Ҫăкър чёлли” хайлавёсем.

3.Чăваш сыравсисем илемлёх тупсăмёпе формисене чёрё ҫут ҫанталăкра, кулленхи пурнăҫра шырани ҫинчен. Ф.Павлов „Хитре”, Г.Айхи. „Ҫын тата сцена”, В.Элпи. „Илемлёхе курма пўрнё ача”, Ю.Скворцов. „Славик” хайлавёсем.

4.Чăваш сыравсисем шукул тулашёнчи ёҫ-хёлпе тёрлё профессире ыра ятлă, мухтава тивёслё ҫынсене сánарлани. А.Воробьев. „Ҫăкър”, „Ҫурхи хирте”, В.Туркай. „Ниме”, В.Давыдов-Анатри. „Кётмен инкек”, В.Элпи. „Аппапа пёрле”, З. Нестерова. „Янттине хапсánсан”, В.Петров. Кăкшăм” хайлавёсем.

5.Чăваш сыравсисем литература геройён пултарулăхё, ас-хакъл, ас-тăнё ҫинчен. И.Ахрат. „Юрлакан кёленчесем”, Ю.Семенгер. „Вилёме улталани”, П.Хусанкай. „Чăвашран Ньютонсем тухасса эп шанатап” хайлавёсем.

6.Чăваш сыравсисем ытти халăх хушшинчи туслăхпа тăванлăх, пёр-пёринпе килёштерсе пурăнни ҫинчен. А.Хмыт. „Рафик”, О.Туркай. „Юлташпа – вайсърри те вайлă”, М.Сунтал. „Чăваш пётсен тёнче пётет” хайлавёсем.

7.Чăваш сыравсисем пурнăҫра тăван халăх ырлăхёшён пуҫаруллă пулмалли ҫинчен. А.Галкин. „Чёрё парне”, В.Алентей. „Юрка”, В.Энёш. „Ҫитсă кёпе” хайлавёсем.

8.Чăваш сыравсисем ҫут ҫанталăк вартгánлăхёсемпе кăсăкланма, йывăҫ-курăка, кайăк-кёшёке, чёр чунсене хёрхенме, сыхлама вёрентесси ҫинчен. Ф.Осипов. „Хаврус”, Ю.Скворцов. „Хачъллă пулă” хайлавёсем.

III. 1.Чăваш сыравсисем тăван халăхан иртнё кун-ҫулёпе пуласлăхё, унán култури, йăлисемпе кăмăл-сипечён илемё ҫинчен. Ҫёҫпёл Мишши. „Иртнё самана”, „Хурҫă шанчăк”, „Пуласси”, Ҫ.Элкер. „Хён-хур айёнче”, Н.Шелепи. „Уксах Тимёр Пўлере илни”, А.Артемьев. „Хунавлах хърнисем” хайлавёсем.

- 2. Чăваш ҫыравҫисем сиенлĕ енсем этем сăнне, кăмăлĕпе шухăшне, ёҫне-хĕлне улăштарни, тискерлетни ҫинчен.** Игн.Иванов. „Ҫынна мулшăн туман, мула ҫыншăн тунă”, Трубина Мархви. „Хăнаран”, Елен Нарпи. „Ҫылăхлă укҫа”, Марк Аттай. „Такапа шапа” хайлавёсем
- 3.Чăваш ҫыравҫисем Тăван ҫĕршив, тăван чĕлхе ҫинчен.** Ҫеҫпĕл Мишши. „Чăваш чĕлхи”, Ухсай Яккăвĕ. „Чăваш чĕлхи”, П.Хусанкай. „Йыхрав”, „Эпир пулнă, пур, пулатпăр!” хайлавёсем.
- 4.Чăваш ҫыравҫисем йăла-йĕркепе социаллă пурнăҫри, обществăри интернационаллăх, культурăлăх, чăтăмлăхпа туслăх ҫинчен.**В.Тимаков. „Аттемĕрсен сăваплă ҫĕрĕ”, Розин Ярандай. „Ют йĕр” т.ыт.те.
- 5.Чăваш ҫыравҫисен сăнарлă та витĕмлĕ сăмахĕ этемĕн кулленхи пурнăҫри вырăнĕнче.** Стихван Шавли. „Вёҫкĕн Ваҫҫа”, А.Лазарева. „Урок пуҫланчĕ”, Митта Ваҫлейё. „Виҫĕ хăват”, П.Хусанкай. „Сăмах хăвачĕ” хайлавёсем.
- 6.Чăваш ҫыравҫисем ас-хакълпа чун-чĕре килĕшĕлĕхĕ ҫинчен.** Ю.Скворцов. „Пушмак йĕрĕ”, И.Егоров. „Куҫ ҫути”, Трубина Мархви. „Ача чухнехи” хайлавёсем.
- 7.Чăваш ҫыравҫисем общество пурнăҫенчи кăмăл-сипет йĕркине пăханса ҫирĕпленĕ нормăсемпе йĕркесем ҫинчен.** Н.Терентьев. „Кĕмĕл пĕлĕтсем”, Г.Луч. „Чун туйăмĕ”, Мĕтри Кипек. „Кайăк тусĕ”, А.Галкин. „Чĕрĕ парне” хайлавёсем.
- 8.Чăваш ҫыравҫисем аслă пĕлĕлĕх, пултарулăх, ас-хакъл тăрăшулăхпа асталăхра туптанни ҫинчен.** Ю.Скворцов. „Палламан ача”, В.Элли. „”Чун-чĕре”, Г.Краснов. „Инҫетри сасăсем” хайлавёсем.
- 9.Чăваш ҫыравҫисем вăрҫă темипе ҫырни хайлавсем.** П.Хусанкай. „Таня”, К.Турхан. „Пулеметчик Иван Смирнов, А.Ёҫхĕл. „Амăрткайăк”, Л.Агаков. „Ылтăн вăҫара” хайлавёсем.

11 пай. Кўртĕм тишкерў (обзор) (21 сехет)

1. Анкаруллă вулавпа сăнарлăх вĕрентĕвĕ.
2. Чăваш литературин тапхăрлă вĕрентĕвĕ. Сăмахлăх аталанăвĕн тĕп шайёсем тăрăх.

12 пай. Литература теорийёпе историйё (14 сехет)

1. Литература – пурнăҫ тĕкĕрĕ.
2. Сăнар – хайлавăн тĕп шăнарĕ.
3. Ҫыравҫăн илемлĕх тĕнчи.
4. Хайлав тытăмĕ(композици).
5. Хайлаври хирĕҫ тăру (конфликт).
6. Автор позицийё.
7. Хайлавсен темипе проблеми.
8. Сăвă виҫисем.
9. Илемлĕ пуплев ҫаврăмĕ.

13 пай. Кулленхи тата ҫулталăк вёҫенчи диагностика (36 сехет).

1. Ушкăнпа е пĕчченшерĕн литература теорине пĕлнине тĕрĕслени.
2. Пăхмасăр сăвă тата проза хайлавёсене каланине тĕрĕслени.
3. Хайён шухăшне ҫырса кăтартни.
4. Ачасем харпăр хай тĕллĕн ёҫлени.
5. Ачасен литература пĕлĕвёпе аталантару хăнăхăвёсене системăлани.

Тăван литература урокёсен тематика планёсем.

5 -мĕш класс

№№	Разделсем, темăсем	Сехетш учё
Халăх сăмахлăхĕ		
Сăвă-юрă янăрать юрлама пĕлсен кăна! – 1 сех.		
1	Кўртĕмурок. Кёнекеумсăмахĕ татаилемлĕ сăнарлăхтĕнчи Ача-пăчасăмахлăхĕ Ансатвăйăсем Ансатвăйăсем. „Шутвăййи”. „Ятпĕлмелле”	1 сех.

Ййала уявёсен савви-юрри – 1 сех.		
2	Ѕаварни юррисем. Сурхури юррисем	1 сех.
Сахал сйамахпа та нумай калама пулать – 2 сех.		
3	Ваттисен сйамахёсемпе каларйашсем. Проект ёёё“Мана асанне ёапла калать“	1 сех.
4	Тупмалли юмахсем .Сйанавсемпе паллйасем	1 сех.
Литература юмахё – 2 сех.		
5	Литература юмахё. К.В.Иванов. «Тимёр тылй»	1 сех.
6	Килти вулав. Юмах каласа парас пултарулйх	1 сех.
Чёр чунсем – пирён туссем – 4 сех.		
7	Ева Лисина. «Мускав кушакёсене чапа кйалартйм».	1 сех.
8	Николай Ишентей. «Чёп хуралёнче»	1 сех.
9	Трубина Мархви. «Чйхпа кушак» Георги Орлов. «Ѕерёи»	1 сех.
10	Килтывулавурокё. МикулМйскал. «Вылййхчёлхи»	1 сех.
Тйаван кил – ылтйан сйпка – 4 сех.		
11	Ю.Скворцов. «Амаёури анне»	1 сех.
12	Г.Волков. «Аслй ача»	1 сех.
13	Килти вулав. Валентина Элпи. «Анне».	1 сех.
14	Проект ёёё“«Пирён ёемье»	1 сех.
Вййли ёук та этемрен...- 3 сех.		
15	П.Афанасйев. «Кййкйр. Вутпа чечек»	1 сех.
16	Тихйан Петёркки. «Ѕуталла»	1 сех.
17	Килтывулав. АннаНиколаева. «Ывййлймёсинчен» (А.Г.Николаевкосмонавтамйшё асаилнинчен).	1 сех.
Ырй ёын пуласси ачаран паллй – 5 сех.		
18	Мария Ухсай «Ирхи сывлйм»	1 сех.
19	Петёр Ялкир. Интермедисем	1 сех.
20	Марина Карягина. «Слива вйрри».	1 сех.
21	Хветёр Уяр. «Эсир Куёука курман-и?»	1 сех.
22	Килти вулав. Архип Александров. «Тёрёс тунй»	1 сех.
Ёё ёынна илем кйрет – 3 сех.		
23	Иван Егоров «Ывййл».	1 сех.
24	А.Галкин. «Икё сйнлй пурнйё»	1 сех.
25	В.Степанов. «Эксклюзивлй сйвйм» Килтывулав. Елизавета Осипова. «Пахчари хйшё»	1 сех.
Асли йслй, кёёёни саёр пултйр – 3 сех.		
26	Л.Сарине. «Ѕирк курма кайни».	1 сех.
27	Раиса Сарпи. «Эпё «тухатмйш карчйкпа» паллашни»	1 сех.
28	Килти вулав. Александр Кйлкан. «Панулми»	1 сех.
Ѕут ёанталйк тупра – эсё йна упра! – 2 сех.		
29	В.Туркай. «Аййп» Г.Ефимов. «Хёвелтухнй вйхйтра»	1 сех.
30	Килти вулав. Юрий Петров (Вирйял). «Тумла сехечёсем» Р.М. Ермолаевйн «Юннатка» картина тйрйх таблицйллй кластер тйвасси	1 сех.
Киревсёр ййала-йёркерен хйтйлар! – 2 сех.		
31	Л.Мартйянова. «Йтсйр троллейбус».	1 сех.
32	Б.Чиндыков «Аёу».	1 сех.
Тискер вйрёй ан пултйр нихйсан! – 4 сех.		
33	Н. Мартйинов «Юнлй ёырла».	1 сех.
34	О.Туркай. «Пахчари ёёмёрт»	1 сех.
	С.Павлов. «Ача вййи мар...»	1 сех.
35	А.Алка. «Ырй йт».Проект ёёё“Пирён йлти вйрёй ветеранёсем“	1 сех.

6 – мёш класс

№ п/п	Урок теми	Урок шучё
1	Күртём. Литература – пурнаҗ тәкәрә	1
	Юрә – халәх чунё	
2	Халәх юррисем. «Пир җапакансен юрри», «Хурән җулҗи» хайлавсен темипе тәп шухәшә. Халәх юррисен сәнарләхәпе илемләхә.	1
3	Литература юррисенчи сәвәпа кәвә пәрләхә. Ф.Павлов. «Хитре», «Вәлле хурчә». И.Тукташ. «Хәл илемә». Литература юррисенчи илемләх меләсем	1
4	«Юрә - чәре җуначә» килти вулав урокә (атте-анне җинчен хывнә юрәсем); вулав кәнекинчи 6-10 стр.)	1
5	<i>П.Г.Кипарисовән «Юрә» картини тәрәх сәнлав сочиненийә сырасси</i>	1
	Усал – утпа, ырни җуран җүрет	
6	Василий Миттан «И мән пуян» сәвви, темипе тәп шухәшә. Юхма Мишши. «Җәр улми аврипе мәян» юптару	1
7-8	Иван Лисаев «Чире парәнма җуралман» хайлавә, темипе тәп шухәшә	2
9	Л.Сачковән «Оля- Улькка» калавә, унән темипе тәп шухәшә, сюжетчә (әҗсен йәрки). Хайлаври хавха тата ытарлә куләш	1
	Җынна сума сәвакан хәй те сумлә пулакан	
10	А.Николаевән «Юра асламәшә» хайлавә, унән темипе тәп шухәшә	1
11-12	Ева Лисинән «Җәкәр чәлли» калавәнчи әҗсен йәрки, сәнарсем	2
13	Лидия Саринен «Кукамай» калавә, темипе тәп шухәшә, әҗсен йәрки	1
14	Петәр Әйзинән «Йәмрапа хурән» сәвви. Калав сюжетчә тата герой характерә	1
	Ырни – чуншән, хитри - кушшән	
15	Геннадий Айхи «Җын тата сцена» сәвәри темәпа тәп шухәш	1
16	Стихван Шавлин «Вәҗкән Ваҗса» сәвви	1
17	Н.Исмуков «Кәрхи илем» сәвә	1
18	В.Элпи «Илемләхе курма пүрнә ача» калав	1
19	Үнер тәсәсем	1
	Үркев үкерет – әҗченләх җәклет	
20	А.Воробьевән «Җәкәр» сәвви. Ваҗлей Давыдов-Анатри. «Кәтмен инкек» калав	1
21	В.Петров «Кәкшәм» калав.	1
22	В.Туркайн «Ниме» сәвви, темипе тәп шухәшә. Поэзи чәлхи. Сәвә виҗисем	1
23	<i>Ә.Х.Мавлютовна А.Н.Алимасовән «Әҗне кура хисенә» үкерчәкә тәрәх сочинени сырасси</i>	1
	Пул әслә, тавҗаруллә	1
24	П.Хусанкай. «Җәр чәмәрә тавра. Кәнекеҗә. «Чәвашран Ньютонсем тухасса эп шанатәп»	1
25	Иван Ахратән «Юрлакан кәленчесем» хайлавә, әҗсен йәрки, тәп сәнарсем	1
26	Ю. Сементерән «Виләме улталани» хайлавә, унән темипе тәп шухәшә. Литература геройне сәнлани	1
27	<i>Ф.П.Решетниковән «Каллех «иккә» үкерчәкә тәрәх сочинени</i>	1

	сырасси	
	Туслăх, тăванлăх, чăтăмлăх	
28	О.Туркайн «Туслăх вайе» пьеси. Хайлав теми, ёссен йёрки, сăнарсем.	1
29	А.Хмытăн «Рафик» калавё.	1
30	Драма тытамё. Петёмёшле ыйтусемпе ёсsem.	1
	Халăхшăн ыра ёс туни – тивёс, телей, савăнăс	
31	В. Алентейён «Ташман чеелёхё» калавё. А.Галкинăн «Чёрё парне» сăвви	1
32	В.Енёшён «Пёчёк паттарсем» юмахё, темипе тёп шухашё.	1
	Тăван литература тёнче шайне сарăлни	
33	Европăра пичетленсе тухнă чăваш поэзийён антологийё. «Айхипе пёрле» аса илÿ. Чăваш тёнче курăмне кăтартакан хайлавсем	1
	Тăван чёлхе – Турă панă чёлхе, апа манма юрамасть	
34	Апа Атжановăн «Тупа», Наби Хазрин «Чинара» сăввисем. Айбек «Сăртсем-тусем» сăвă.	1
	Вёреннине аса илсе пётёмлетесси	
35	Вёреннине аса илсе пётёмлетесси	1

7 -мёш класс

№ №	Разделсем, темăсем	Сехет шучё
	Халăх сăмахлăхё. Юра – чун усси - 5сех.	
1.	Кÿртём урок. Литература – сăмах ÿнерёХалăх сăмахлăхё. Истори юррисем: «Мамук ханăн пуçне вăрантар!», «Хура халăх куçсулёмsem..», «Раçан патша хай килет»	1 сех.
2	Вайă – улах, хана юррисем: «Сёмёрт сески суралсан», «Серем пасса вир акрам»	1 сех.
3	«Сар хёр сиксе вай калать», «Пирён ураманаталла»,«Атте лаша панă пулсан» Юра сăввисен сăнарлăхё	1 сех.
4	Истори халапёмsem. Улап халапёмsem	1 сех.
5	Проект ёсё „Чăваш халăх эпосё”	1 сех.
	Сыруллăсăмахлăх.Пусмăрпа тётёмлёхе хирёс – 6 сех.	
6	Сеспёл Мишши «Иртнё самана»,«Хурса шанчак»,«Пуласси»	1 сех.
7	Сёмен Элкер «Хён-хур айёнче» поэма,«Кантур чун илли», «Юнлă мунча хысçан»сыпаксем	1 сех.
8.	«Шаннă вăрман хÿттинче», «Хаяр тавăру», «Пăлхавлă пуху» сыпаксем	1 сех.
9.	«Анăссар хатару», «Инкек сине синкек»сыпаксем	1 сех.
10.	Валери Туркай „Чăваш тупи”	1 сех.
11.	Проект ёсё. (пёр темине суйласа)	1 сех.
	Ялан аспа сÿресен ялти ватă ятламасть – 4 сех.	
12.	Трубина Марфи. «Хăнаран» калаври тёп проблема.	1 сех.
13.	Владислав Николаев „Дипломлă тиха”, „Пакша – уявра”	1 сех.
14.	Килти вулав. Елен Нарпи. "Сылăхлă укса"	1 сех.
15.	Эпика хайлавёмsem уйрамлăхёмsem. Сыннăн тулаш тата шалаш илемё.	1 сех.
	Чăвашра вăрман та чăвашла кашлать – 4 сех.	
16.	П. Хусанкай «Сăмах хавачё», „Сёршывăмсам, чăваш сёршывё” савăри илемлёх мелёмsem.	1 сех.

17	Анатолий Ёрьят „Эп – чаваш”	1 сех.
18.	Альберт Канаш „Таван чёлхене”	1 сех.
19.	Лирика хайлавёсен уйрамлэхёсем. Лирика геройё. Лирикállá сáвá. Лирика тёсёсем	1 сех.
Шанчáклá тус – пурнáс сиплэхё – 3сех.		
20	Архип Александров „Пирён лагерь”	1 сех.
21	Николай Симунов „Сурпан тёрри”	1 сех.
22.	Драма хайлавёсен уйрамлэхёсем. Драма тёсёсем	1 сех.
Лайáх ят мултан паха – 6 сех.		
23.	Г. Лучán «Чун туйáмё» хайлавё	1 сех.
24.	Александра Лазарева „Урок пусланчё”	1 сех.
25.	М.Кипек «Кайáк тусё» роман сыпáкёсем. Пролог.	1 сех.
26.	«Кайáк тусё» романти «Тáшмансем» сыпáк	1 сех.
27.	«Икё егерь» сыпáк. Экологи проблемисем.	1 сех.
28.	Хайлаври хирёс тáру (конфликт)	1 сех.
Пёчёк сыннán пысáк чунё – 4сех.		
29.	Ю.Скворцов. «Пушмак йёрё» калаври гуманизм Ёйтáвёсем	1 сех.
30.	Илпек Микулайё „Тимёр”	1 сех.
31.	Любовь Мартьянова „Пуштахсем”	1 сех.
32.	Килти вулавурокё. Г.Краснов-Кёсённи. "Кам Ётларах айáплá?"	1 сех.
Сулá тухсан юлташу хáвántан лайáхрах пултáр– 2 сех.		
33.	Тихán Петёркки „Сил-тáвэл”	1 сех.
34.	Геройсен чёлхи, каласáвё. Сáмахсен Ётарлá тата кусáмлá пёлтерёшё	1 сех.
Тáван литература тёнче шайне сарáлни – 1 сех.		
35 .	Акáлчан литературинчен	1 сех.

8-мёш класс

№ №	Разделсем, темáсем	Сехет шучё
Кёртём каласу – 1 сех.		
1	Кёртём каласу. Сáнарлá сáмах áсталáхё. Унер тёсёсем. И.Я. Яковлев. «Чáваш халáхне» (халал).	1 сех.
Халáх сáмахлáхё – 1 сех.		
2	Вёрё-суру чёлхи. Áрáмлá сáмахлáх.	1 сех.
Авалхи сырулáх палáкёсем – 4 сех.		
3	Виталий Станьял. „Камсем эфир” сáвá.	1 сех.
4	Кул Гали.Атáлси Пáлхар культурин сыруллá палáкёсем.	1 сех.
5	Вáтам ёмёрсенчи культура. Чёрёлекен сырулáхán малтанхи утáмёсем.	1 сех.
6	Ермей Рожанский пултарулáхё. Вáтáр Юман пултарулáхё	1 сех.

XVIII-XIX-мӗш ӗмӗрсенчи ӗвӗш ӗҫӗрӗҫӗне културини – 4 сех.		
7	Кӗртӗм тишкерӗ. XIX ӗмӗр вӗҫӗ (1875)- 20 ӗмӗр пуҫламӗшӗ (1900)	1 сех.
8	Василий Лебедев. «Пирӗн телей».	1 сех.
9	М.Федоров пурнӑҫӗне пултарулаӗ. „Арҫури”	1 сех.
10	Килти вулав. «Чуралахри чӗлхене шанӗк паракансем».Сочинени.(Темӑсем: 1) «Тӑван лит-ра никӗслевҫисем». 2) «Ҫӗнӗ ӗҫӗрӗҫӗ пуҫламашӗнчи литература утамӑсем» 3) «М.Федоровӑн «Ар ҫури» хайлавӗн хайне ӗвӗрлӗхӗ»)	1 сех.
XX ӗмӗр пуҫламашӗнчи ӗвӗш литература – 7 сех.		
11	Кӗртӗм тишкерӗ. XX ӗмӗрти ӗвӗш литература. Ирӗке, танлаха, ҫутта.	1 сех.
12	М.Акимов. «Шӗт туни». Тӗлӗнмелле» памфлет. Питлев жанрӑсем. Тайӑр Тимкки. „Шухӑш”	1 сех.
13	К.Иванов пултарулаӗн палла ӗнӑсем. “Нарспи». «Нарспи» поэмари сӑнарсем.	1 сех.
14	Поэмӑн илемлӗх тӗнчи, сӑнарлаӗхӗ, «Нарспи» ҫаври, илемлӗх мелӑсем, пуплев фигурисем.	1 сех.
15	Сочинени.(Темӑсем: 1) «К.Иванов хайлавӑсен илемӗ, янӑравлаӗхӗ». 2) «К.Иванов «Нарспи» хайлавӗн хай ӗвӗрлӗхӗ». 3)»Пуянлахра анчах мар, ыр кураҫси – ҫыннинче».)	1 сех.
16	Ҫеҫпӗл Мишши пурнӑҫӗне пултарулаӗ. „Катаран каҫ килсен”,	1 сех.
17	Ҫеҫпӗл Мишши. „Инҫе ҫинҫе уйра уяр...”, «Тинӑсе», «Ҫӗн кун аки». Сӑва хывӑмӗне сӑва виҫисем Проект ӗҫӗ. „Ҫеҫпӗл Мишши сӑввисенчи символсем”	1 сех.
XXӗмӗрӗн пӗрремӗш ҫурринчи ӗвӗш литература – 7 сех.		
18	Илле Тукташ „Тӑван ҫӗршыв”, „Шура кӑвакарчӑн”, „Шур Атӑлта акӑш ярӑнать”.	1 сех.
19	Кӗртӗм тишкерӗ. 1940-1950-мӗш ҫулсем.И.Максимов-Кошкинский. „Ачамӑрсем” пьеса.	1 сех.
20	Мӗтри Кипек пултарулаӗ. „Ягуар”	1 сех.
21	Мӗтри Кипек.”Ягуар”	1 сех.
22	Проект ӗҫӗ. Калав тӑрӑх кинокадрсем тӑваси.	1 сех.
23	Илпек Микулайӗ. „Госпитальте”	1 сех.
24	Килти вулав. Валентин Урташ. „Пурӑнас килет” поэма. Хайлав тытӑмӗ. Хайлав чӗлхи.	1 сех.
XX ӗмӗрӗн иккӗмӗш ҫурринчи ӗвӗш литература – 5 сех		
25	Юрий Сементер „Амӑшӗ ывӑлӗн палӑкӗне калаҫни”.	1 сех.
26	Любовь Мартыанова. „Хисеп те кирлӗ”, „Юрамасть юлма”, „Асамла арча”	1 сех.
27	„Мӗн вӑл телей?” диспут	1 сех.
28	Юхма Мишши пултарулаӗ. „Шурҫамка” повесть.	1 сех.
29	Килти вулав. Л.Агаков „Юманлахра ҫапла пулна”	1 сех.
XXI ӗмӗр пуҫламашӗнчи ӗвӗш литература – 3сех.		
30	Елен Нарпи. „Ҫӗпӗс тӗпӗнчи ҫылаӗх”	1 сех.
31	Виталий Шемекеев. „Кун ҫути, каҫ саси, юрату”.	1 сех.
32	Килти вулав. Анатолий Хмыт. „Ҫӑлтӑрсем выляна каҫ” калав. Хайлавсен темипе проблеми.	1 сех.
Тӑван литература тӗнче шайне сарӑлни. Тӑванла халах ҫыравҫисем: тӗрӗк литературинчен		
33	Венгр литератураинчен.	1 сех.
34	Казах литератураинчен.”Маймбет юрри”	1 сех.

35	Узбек литературинчен. Хамид Алимджан. „Россия” Азербайджан литературинчен. Расул Рза. „Баку	1 сех.
----	---	--------

9-мёш класс

№	Разделсем, темәсем	Сехет шучё
КЎРТЁМ - 1 сех.		
1	Литература тата въл ғыннән чун-чёмне витём күнин пёлтерёшё	1 сех.
ХАЛАХАН САМАХ ВЁССЁН СЎРЕКЕН ХАЙЛАВЁСЕМ – 1 сех.		
2	Ѓрәмлә сәмахләх тёслёхёсем. Балладасем –сюжетлә юрәсем	1 сех.
АВАЛХИ СЫРУЛАХ ПАЛАКЁСЕМ. ПИРЁН ЭРАЧЧЕНХИ ТАПХАРТАН ПУСЛАСА ХVIII ЁМЁР ТАРАН – 6 сех.		
3	Авалхи сыруләх палакёсем.	1 сех.
4	Мётри Юман.”Паттәр пулнә авалсем”	1 сех.
5	Атәлҗи Пәлхар культури. Ахмед ибн Фадлан.”Пәлхар патшаләхне җитсе курни”	1 сех.
6	Паласахун Юсупё. „Хәтлә пёлю” Чәваш Хвети. Урхас Якурё.	1 сех.
7	Килти вулав урокё. Калай Малля.”Анне-анне сәмахёсем”	1 сех.
8	Сыхануллә пуплев урокё (сыру ёҗё).Н.Сверчковән „Пушкин чәваш яләнче’ картини” сочинени	1 сех.
ХVIII-ХIХ ЁМЁРСЕНЧИ ЧАВАШ ЛИТЕРАТУРИ – 4 сех.		
9	Никита Бичурин. „Байкал“ очерк сыпакёсем.	1 сех.
10	Спиридон Михайлов-Янтуш. „Юнкә“ сәвә. Шүт, питлев анекдочёсем.	1 сех.
11	Николай Ашмарин. „Качи җәви“ калав.	1 сех.
12	Килти вулав урокё. „Литературәна аталантарма пуләшнә сыравҗасем, вёсен хайлавёсем” Сыхануллә пуплев урокё (сыру ёҗё). „Качи җәви” халап тәрәх инсценировка сырни	1 сех.
ХХ ЁМЁРЁН ПЁРРЕМЁШ СЎРРИНЧИ ЧАВАШ ЛИТЕРАТУРИ.– 10 сех.		
1900-1920 сүлсем		
13	Николай Шелепи. „Раҗҗей“, „Сёлен“ сәвәсем.	1 сех.
14	Федор Павлов. Сиссе тәракан талант. Судра“ комеди. „Судра“ комединчи сәнарсем Драмәллә хайлавсен тытәмён уйрәмләхёсем	1 сех.
1920-1930-мёш сүлсем		
15	Иван Ивник. „Сывләм йёрё юлчё сырура“, „Юрәсsem” сәвәсем	1 сех.
16	Ефрем Еллиев. „Чён тилхепе“ калав. „Чён тилхепе“ калав.	1 сех.
17	Килти вулав.”20-30-мёш сүлсенчи проза аталанәвё: тема, проблема” Сыхануллә пуплев урокё (сыру ёҗё). „Вәрә җинче сёлёкё сунать” эссе	1 сех.
1940-1950-мёш сүлсем		
18	Митта Ваҗлейё. „Сёршывәм, сёршывәм, мён кирлё сана?” сәвә	1 сех.
19	„Анатри юрә“, „Тав сана“, „Тәван чёлхем! Таса хёлхем...”, „Тайәр” ярәмри сәвәсем.	1 сех.
20	Александр Алка. „Июнён 22-мёшё“, „Бранденбург хапхи умёнче“ сәвәсем.	1 сех.

21	Петёр Хусанкай. „Натали кёпе тёрлет“ сыпак. . А. Артемьев. „Симёс ылтан”	1 сех.
22	Ҫыхануллă пуплев урокё. „Хусанкай – чăваш халăх элчи” эссе	1 сех.
ХХЕМЁРЁН ИККЁМЁШ ҪУРРИНЧИ ЧАВАШ ЛИТЕРАТУРИ – 5 сех.		
23	Леонид Агаков. „Юманлăхра ҫапла пулнă“ повесть сыпакёсем.	1 сех.
24	„Юманлăхра ҫапла пулнă“ повесть сыпакёсем.	1 сех.
25	Эпика жанрёсен хайне евёрлехё. Пейзаж, портрет, сӑнарсен диалогёпе монологё.	1 сех.
1980-1990-мёш ҫулсем		
26	Ухсай Яккӑвё. „Атте-анне“ поэма сыпакёсем.	1 сех.
27	Владимир Степанов. „Юрату хӑвачё“ калав.	1 сех.
ХХИЁМЁРТИ ЧАВАШ ЛИТЕРАТУРИ – 3 сех.		
28	Анатолий Хмыт. „Сарӑ чечек – уйрӑлу палли“ калав.	1 сех.
29	Валери Туркай. „Мён чухлё ырӑ ҫын ҫак тёнчере“ сӑвӑ.	1 сех.
30	Марина Карягина. Палиндромсем.	1 сех.
ТАВАН ЛИТЕРАТУРА ТЁНЧЕ ШАЙНЕ САРАЉНИ – 2 сех.		
31	Жан де Лафонтен. „Хула йёке хӑрипе хир йёке хӑри” юптару	1 сех.
32	Франсуа-Огуст Рене де Шатобриан. „Вӑрман” сӑвӑ	1 сех.
ТАВАНЛА ХАЛАХ ҪЫРАВҪИСЕМ: ТЁРЁК ЛИТЕРАТУРИНЧЕН – 5 сех		
33	Габдулла Тукай. Аалы Токомбаев.	1 сех.
34	Хурӑнташ халӑх литератури жанрёсен хайне евёрлехё	1 сех.

Фонд оценочных средств

5 класс

№	№ урока	Наименование разделов и тем	Форма контроля	Источник
1	Урок №68	Вёреннине аса илни	тест	

Фонд оценочных средств

6 класс

№	№ урока	Наименование разделов и тем	Форма контроля	Источник
1	Урок №65	Вёреннине аса илесси	тест	

--	--	--	--	--

Фонд оценочных средств

7 класс

№	№ урока	Наименование разделов и тем	Форма контроля	Источник
1	Урок №65	Вёреннине аса илни	тест	

Фонд оценочных средств

8 класс

№	№ урока	Наименование разделов и тем	Форма контроля	Источник
1	Урок №67	Вёреннине пётёмлетни	тест	

Фонд оценочных средств

9 класс

№	№ урока	Наименование разделов и тем	Форма контроля	Источник
1	Урок №49	Вёреннине аса илни	тест	